

*Шевченко М. Ю.,**кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземних мов  
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»**Медяник Г. А.,**студентка III курсу англо-німецького відділення  
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

## ШЛЯХИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ ІМЕНІ КОРИСТУВАЧА МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ЯК ЗАСОБУ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

**Анотація.** У статті розглянуто поняття «концепт» і його когнітивні компоненти в імені користувача мережі Інтернет; виділено основні концептосфери й конкретні концепти імен учасників Інтернет-спілкування.

**Ключові слова:** Інтернет, комунікація, концепт, концептуалізація, когнітивна складова.

**Постановка проблеми.** Сучасні лінгвістичні концепції характеризуються спробами виявити універсальний характер мови, яка здійснює зв'язок між людиною та позамовною дійсністю. Мова є засобом концептуалізації цієї реальності, створюючи мовленнєву картину світу.

Проблема, що розкривається в статті, – репрезентація концепту імені користувача мережі Інтернет (далі – ІК), когнітивних складових концепту.

**Мета статті** – формування власного погляду на явище концепту, репрезентація когнітивних складових концепту (оскільки в процесі концептуалізації дійсності беруть участь когнітивні структури, що становлять механізм складання концепту – ідеї), а також виявлення механізмів сприйняття й відтворення концептуальних складових за допомогою відповідних когнітивних моделей сприйняття й відтворення дійсності, виділення основних концептосфер у масиві найменувань у мережі Інтернет. І, нарешті, нашим завданням також є ілюстрація конкретних концептів учасників Інтернет-спілкування.

Термін «концепт» став активно вживатися в лінгвістиці з початку 90-х років XX століття. Вивченню концепту присвячені роботи Ю. Степанова [9], А. Вежицької [13], Дж. Лакоффа [6], Г. Слишкіна [7], В. Карасика [3] і багатьох інших учених.

Як відзначають С. Воркачев, Г. Кусов, «концепт включає в себе, крім предметної віднесеності, всю комунікативно значиму інформацію», а саме: парадигматичні, синтагматичні та словотвірні зв'язки, прагматичну інформацію й «когнітивну пам'ять слова» – смислові характеристики мовленнєвого знака, пов'язані із системою духовних цінностей носіїв мови. На сьогодні термін «концепт» широко застосовується в різних галузях лінгвістичної науки, зокрема він увійшов у понятійний апарат когнітивістики, семантики, лінгвокультурології [7, с. 86].

Наше звернення до когнітивних, психолінгвістичних наук у спробі виявити справжню природу такого мовного феномена, як ІК, і концепту, що репрезентується в ньому, зумовлено тим, що когнітивна теорія ґрунтується, крім мислення (свідомого його елемента), ще й на чуттєвому досвіді (тісно переплітається зі сферою уяви, емоцій, підсвідомого елемента мислення). Носії ІК втілює у своєму імені певну інформацію, часто ІК «емоційний» навіть зовні (у його оформленні, використанні знаки оклику, великих літер тощо): Київ-Леді-23 роки! І, К РА С У Н Я.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Концепт – одне з основних понять когнітивної лінгвістики, яке лежить у сфері мислення – оперування абстрактними символами, належить до символів, що співвідносяться із зовнішнім світом, тобто внутріш-

німи репрезентаціями індивіда зовнішньої реальності [8, с. 126]. Іншими словами, в основі концепту лежить ідея й чуттєвий досвід індивіда.

Хронологічно, досліджуючи концепт, наука, рухаючись то в бік форми, то в бік змісту, звернулася до семантичної структури явища, відмовившись від власне структурного підходу. Багато було зроблено Празьким лінгвістичним гуртком (60-і рр.), який працював у сфері номінації. На теорію номінації надалі спираються когнітивні дослідження Дж. Лакоффа, А. Вежицької та інших [6, с. 13], які зробили значний внесок у заснування й розвиток когнітивної науки, де основними поняттями стають категорії базового рівня – прототип, фрейм, модуль, гештальт, ідеалізована когнітивна модель (її типи) і концепт.

Одне з перших визначень концепту належить А. Вежицькій: концепт – це об'єкт зі світу «Ідеальне», який має ім'я й відображає певні культурно зумовлені уявлення людини про світ і дійсність [13, с. 120].

Найбільш адекватно відображає сутність «культурного концепту» визначення Ю. Степанова (незважаючи на явну метафоричність): концепт – це свого роду «згусток культури у свідомості людини, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, той «пучок» уявлень, понять, знань, асоціацій» [9, с. 31]. Не менш важливим є визначення концепту, запропоноване В. Колесовим, згідно з яким концепт постає у своїх змістових формах як образ, поняття й символ [4, с. 54].

Як зазначає В. Карасик, «концепт включає предметно-образну, понятійну та ціннісну складові» [3, с. 127]. Центральним фактором, що робить концепт значущим, ми вважаємо ціннісну складову. Ступінь значущості визначається ступенем працездатності. Концепт не виникає нізвідки, він спочатку сприймається, засвоюється, «вихоплює» з дійсності, відправляється в пам'ять і зберігається в пам'яті (згадаємо фрейми, картотеку фреймів, що зберігаються в пам'яті), у цей самий час концепт заломлюється в особистість власне індивідуальним досвідом, змінюється, а потім відтворюється, опредметнюється, починає жити в мовленнєвому середовищі.

Ми припускаємо, що складові концепту сприймаються та відтворюються за допомогою відповідних когнітивних моделей, а саме: образна складова є доконцептуальною складовою, що відтворюється за допомогою образно-схематичної когнітивної моделі. Це просте засвоєння концептів дійсності за допомогою когнітивних схем, наприклад, «добре – погано», «далеко – близько», «тепліший – холодніший», та образів, наприклад, «річка – блакитна стрічка» [3, с. 45].

Це так звана «базова концептуалізація», яка в процесі сприйняття дійсності використовує прості схеми й образи [6, с. 45]. Предметна складова відтворюється за допомогою пропозиційної когнітивної моделі. І, нарешті, власне концептуальна – понятійна – складова концепту використовує метафоричну й метонімічну когнітивну модель, оскільки створює

одні поняття у «сховищах» інших, іншими словами, використовується уява, коли, наприклад, ІГЛ Вільний як *вітер* створює концепт «свободи», який осмислюється за допомогою метафоричного накладення «вітер – це свобода».

В. Карасик зводить понятійно-зворотній бік концепту до «цілісного узагальненого сліду» в пам'яті, пов'язаного з предметом дійсності [3, с. 127]. Ідеться про сприйняті образи/предмети дійсності: у термінах когнітивних наук говорять про фрейми/сценарії (предмети й ситуації) дійсності, про прототипи – у категоріях базового рівня [3, с. 126].

Процес опису нових життєвих ситуацій відбувається не за рахунок вигадання нового, а в результаті використання вже наявних зразків, у тому числі й словотворчих моделей, у процесі активізації їх за аналогією. Прототипам нового найменування можуть відповідати кілька однотипних структурно-семантичних моделей, де має місце вбудовування аналогічних похідних у словотвірні ряди [2, с. 35].

Співвідносячи поняття «концепт» і «прототип», ми можемо припустити, що ядром кожної концептосфери є прототип – якийсь уявний образ, відомий серед інших членів категорії його яскравішими, асоціативними ознаками. Саме ці більш яскраві, асоціативні ознаки передусім сприймаються когнітивним апаратом індивіда.

Ми розглядаємо понятійну та образну сторони концепту як дві сторони, які відповідають за два різних етапи «існування» концепту – етап сприйняття й етап відтворення. На етапі відтворення найважливішою можна вважати понятійну сторону концепту, яка припускає вже наявність будь-яких знань, уявлень, образів. І на етапі сприйняття більше значення має образна складова концепту, так як гештальтне сприйняття (ми сприймаємо світ цілісно, у взаємозв'язку складових) передбачає сприйняття цілісного образу. Образ – це ще не поняття, це «пучки взаємодіючих ознак» [6, с. 76]. За подібну складову «відповідає» образно-схематична КМ.

Предметна сторона концепту може бути описана за допомогою таких понять, як фрейм і гештальт. Як зазначає В. Карасик, «фрейми – моделі для вимірювання й опису знань, що зберігаються в пам'яті» [3, с. 67]. Модулі опредметнюють фрейми в мові за допомогою гештальтного (цілісного) сприйняття дійсності. Лінгвістичний гештальт описаний у працях [6, с. 67]. Ми розглядаємо лінгвістичний гештальт як спосіб співвіднесення форми і змісту; конкретно лінгвістичний гештальт виражений (може бути виражений), наприклад, стилістичними засобами, граматичними структурами або іншими категоріями мови.

Ми припускаємо, що ті способи співвіднесення значення та форми, які ми спостерігаємо в ИП, зокрема метафора, метонімія, різноманітні перенесення значення (інші приклади гештальтного сприйняття – різноманітні стилістичні способи, такі як голофразис, повтор, епітет, перифраз, тавтологія, оксюморон), можна й варто називати гештальтним способом або гештальтом; дійти таких висновків дають змогу роботи Дж. Лакоффа, Ч. Філлмора, Е. Рош [11, с. 85]. Фрейми ж являють собою безпосередньо дані, поняття, уявлення тощо, які перетворюються в нове значення шляхом зазначених різних способів [12, с. 342].

Відзначимо, що фрейм ми розуміємо як набір сутностей, організацію уявлень, структуру даних для представлення стереотипних уявлень [9, с. 234], а гештальт – як спосіб співвіднесення значень із формою. У мові фрейми опредметнюються або знаходять мовленнєву форму в структурі мови, деяких будівельних блоків-модулів (цими блоками-модулями є синтаксичні, лексичні, словотворчі структури).

На думку А. Барабуля, «фрейм є структурою, що забезпечує сталі зв'язки в моделях людського досвіду, що дає мовленнєвим знакам змогу будувати саме ці моделі» [1, с. 15].

Наведемо приклади найменувань з імплікованими ідеями, співвіднесені з фреймами. У фреймі «*Я хочу ...*» три крапки є покажчиком, що задає слот фрейму-кандидата «неприборканість ба-

жань», «*Я хочу одружитися*» або «*Я хочу наречену*» – фреймовий слот «шлюб, одруження» (покажчик – *одружитися, наречена*).

Фрейм як схема типової ситуації клішованого, часто ритуального характеру містить інваріантні параметри ситуації – термінальні (terms) – і конкретні реалізації параметра ситуації – слоти (slots).

**Висновки.** Нам видається обов'язковою умовою розкриття природи концепту звернення до етапу його сприйняття індивідом. Як у процесі відтворення концепту беруть участь когнітивні структури (фрейми прототипів дійсності, опредметнені в мові через модулі та лінгвістичні гештальти), так і в сприйнятті концептів беруть участь когнітивні структури – когнітивні моделі сприйняття дійсності. Це так звані ідеалізовані когнітивні моделі (за термінологією Дж. Лакоффа).

#### Література:

1. Барабуля А.М. Контекстуально-фреймова база реалізації конотації / А.М. Барабуля // Політичне середовище: культура, політика, освіта : наук. зап. Луганського нац. пед. університету. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – Вип. 5. – Т. 2. – С. 11–18.
2. Демьянков В.З. Теория прототипов в семантике и прагматике языка / В.З. Демьянков // Структуры представления знаний в языке / отв. ред. Е.С. Кубрякова. – М. : ИНИОН РАН, 1994. – С. 32–86.
3. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
4. Колесов В.В. Ментальная характеристика слова в лексикологических трудах В.В. Виноградова / В.В. Колесов // Вестник МГУ. Серия 9 «Филология». – 1995. – № 3. – С. 48–68.
5. Краткий словарь когнитивных терминов / [Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина] ; под общей ред. Е.С. Кубряковой. – М. : Фил. фак. МГУ им. М.В. Ломоносова, 1996. – 468 с.
6. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи. Что категории языка говорят нам о мышлении / Дж. Лакофф. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 876 с.
7. Слышкин Г.Г. Дискурс и концепт (о лингвокультурном подходе к изучению дискурса) / Г.Г. Слышкин // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. – Волгоград : Перемена, 2000. – 341 с.
8. Слышкин Г.Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г.Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 128 с.
9. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю.С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.
10. Фрумкина Р.М. Концепт, категория, прототип. Лингвистическая и экстралингвистическая семантика / Р.М. Фрумкина. – М. : Наука, 1992. – С. 31.
11. Fillmore C.J. Frame semantics / C.J. Fillmore // Linguistics in the morning calm: Selected papers from the SICOL – 1981. – Seoul, 1982. – P. 111–137.
12. Rosch E. Natural categories / E. Rosch // Cognitive psychology. – 1973. – V. 4. – P. 328–350.
13. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The semantics of Human Interaction / A. Wierzbicka. – Berlin, N. Y. : Mouton de Gruyter, 1991. – 389 p.

#### Шевченко М. Ю., Медяник А. А. Пути репрезентации концепта имени пользователя сети Интернет как средства массовой коммуникации

**Аннотация.** В статье рассмотрены понятие «концепт» и его когнитивные составляющие в имени пользователя сети Интернет; выделены основные концептосферы и конкретные концепты имён участников Интернет-общения.

**Ключевые слова:** интернет, коммуникация, концепт, концептуализация, когнитивная составляющая.

#### Shevchenko M., Medyanyk H. Ways to represent the concept of user name in Internet as mass medium

**Summary.** The article deals with the notion of “concept” and cognitive conceptual components in the Internet users' names; the basis conceptual spheres and concrete concepts created by the Internet users in the process of communication have been identified.

**Key words:** internet, communication, concept, conceptualization, cognitive unit.